

Zoran KEKOVIĆ¹

Ramo MASLEŠA²

Želimir KEŠETOVIĆ³

Nedžad KORAJLIĆ⁴

Procedure u istrazi oružja za masovno uništenje

Uvod

Gotovo da nema svjetskog naučnog, stručnog, političkog, ekonomskog skupa u kojem se ne govori o novim oblicima ugrožavanja svjetske i nacionalne sigurnosti. Pri tome, terorizam izaziva strah i posebnu pažnju, pogotovo kad se govori o nuklearnom, hemijskom i biološkom (NKB, engleski NBC) oružju i radiološkim, biološkim i hemijskim agensima. »Uspješni teroristi će odabrati svoju tehnologiju tako da maksimalno iskoriste ranjivost određenog društva. Moderna društva su posebno osjetljiva na oružja koja mogu odjednom da ubiju veliki broj osoba – oružja za masovno uništenje (WMD – *weapons of mass destruction*), « (Jessica S; 2004; 5.) ili »Tehnološki terorizam⁵«, kako ga u svojoj knjizi naziva Džonatan R. White (Jonathan R. W; 2004: 297.)

---

¹ Prof. Dr. sci; Fakultet bezbednosti, Beograd, Srbija

² Prof. Dr. sci.; Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, BiH

³ Doc. Dr. sci; Fakultet bezbednosti, Beograd, Srbija

⁴ Dr. sci; Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, BiH

⁵ Tehnološki terorizam je zapravo upotreba oružja za masovno uništenje (WMD), ili teroristički napad na tehnološke sisteme, kojim se želi izazvati opšti haos. Može se sastojati od dvije osnovne akcije. Teroristi mogu da upotrijebe oružje za masovno uništenje, ili mogu da koriste vagon pun hemikalija kao hemijsku bombu, ili da jednostavno programiraju virtuelnu bombu preko kompjuterske mreže. Visoko

Nakon rušenja Svjetskog trgovačkog centra u Njujorku i zgrade Pentagona u Vašingtonu 11. septembra 2001. godine, te svakodnevnih prijetnji *Al Kaide* o mogućim novim terorističkim napadima, započela je nova era kako u terorističkom načinu ratovanja, tako i u antiterorističkoj taktici. Naime, kada je svijet uvidio da terorizam može izazvati masovna stradanja, oružje za masovno uništavanje koje je u posthladnoratovskom razdoblju bilo pomalo marginalizirano kao izvor ugrožavanja, naglo ponovno dobija na značaju. Nuklearno, hemijsko, biološko i toksinsko oružje počinje se navoditi kao oružje koje će *moguće - vjerojatno - najvjerojatnije - sigurno* upotrijebiti teroristi ukoliko žele izazvati masovna stradanja. Osim spominjanja dijelova Azije (*Sjeverna Koreja, Pakistan i Indija*) gdje se još daje vjerovatnost upotrebe nuklearnog oružja, gotovo da se više ne spominju ratovi i vojske kao mogući korisnici NKB oružja, osim u slučaju nekog totalnog svjetskog sukoba u budućnosti.

Takvo ozračje kao i sama priča o oružju za masovno uništenje (OMU, engl. WMD) kao oružju terorista, pokrenulo je niz lokalnih, regionalnih i međunarodnih skupova na temu NKB oružja, ali i drugih, vrlo ozbiljnih i ambicioznih aktivnosti kao što je i *Program neproliferacije OMU-a pod nazivom Weapons of Mass Destruction, Counter Proliferation Policy and Implementation Issues*. (Orehovec Z., *Klasan V;2006; 1.*) Ovaj termin se često mijenja sa terminom borba protiv terorizma, no u stvarnosti se radi o različitim pojmovima, u čemu se slažu i zvaničnici i teroristi, jer ih tretiraju kao odvojena pitanja. „*Borba protiv proliferacije* uglavnom podrazumijeva borbu između onih vojski ili suverenih država koje žele doći do, prijetiti korištenjem ili koristiti hemijsko, biološko ili nuklearno naoružanje kako bi postigli političke i vojne ciljeve, i onih koji ih u tome žele spriječiti⁶. *Borba protiv terorizma* je termin koji se uglavnom koristi da

---

obrazovani teroristi mogu da čine sve to u jednom koordiniranom napadu. (Džonatan R. W; 2004; 297.)

⁶ Činjenica je da terorizam, zajedno s drugim novim oblicima, ugrožava samu srž međunarodne sigurnosti i životnog okružja, sam prosperitet pa i opstanak čovječanstva. Pritom povećanje vjerovatnosti nabave i/ili proizvodnje RKB agensa, a samim time i povećanje mogućnosti njihove upotrebe kao sredstava (s oružnim

se opišu nastojanja država protiv nedržavnih faktora (kriminalnih organizacija, separatističkih grupa, fanatika, itd.) koji namjeravaju ili pokušavaju koristiti nasilje protiv civilnih meta kako bi postigli političke ciljeve ili nanijeli gubitke i razaranja iz ideoloških ili drugih razloga. " (Wirtz J. , J; 2002; 130.)

Definiranje pojma oružja za masovno uništenje

Politika neproliferacije OMU je prihvatila definicije i pojmove o nuklearnom, hemijskom, biološkom i toksinskom oružju onako kako to definiraju međunarodni ugovori, konvencije, sporazumi i protokoli. To je razumljivo i shvatljivo, no u prihvatanju tih pojmova i definicija upravo i leži doktrinarni problem provođenja politike neproliferacije OMU. Zašto? Međunarodne su konvencije o hemijskom i biološkom oružju, kao i drugi međunarodni pravni akti, usvojene konsenzusom svih svojih država - članica, što znači s onim definicijama i pojmovima koji su prihvatljivi za sve države - članice. Isto je tako i sa svim prijedlozima za revizijom konvencija i amandmanima, njihovim izmjenama i dopunama, koje ako i budu prihvaćene, postupak je spor. Iz tih razloga suvremena istraživanja i trendovi u primjeni agensa i oružja nisu obuhvaćeni konvencijama, pa prema tome ni politikom neproliferacije OMU-a. Tako izvan neproliferacije OMU-a i važećih hemijskih i bioloških konvencija ostaje niz starih ali i novih kemijskih i bioloških agensa koji su se nekad rabili u ratne svrhe ili koji pak imaju sva svojstva ratnih agensa i koji bi se mogli rabiti kao ratni ili teroristički agensi danas i u budućnosti.

Izvan politike neproliferacije OMU-a i konvencija, ostaju novi trendovi u taktici, metodama i sredstvima napada terorista, pa čak i nekih današnjih vojski. Naime, kako konvencije napade

---

sustavima ili bez njih) u terorizmu, nameće nužnost smanjenja tih vjerovatnosti i mogućnosti, a što je i glavna zadaća politike neproliferacije OMU-a. Zbog toga je politika neproliferacije OMU-a izrazito dobrodošla, nužna, potrebna i vrijedna svake pohvale, no u njezinom provođenju, po mišljenju autora ovog rada, postoji diskrepancija (*jaz*) između političkog htijenja i znanstvene realnosti. (Orehovec Z. , *Klasan V;2006; 2.*)

konvencionalnim oružjem na hemijska, naftna, farmaceutska i dr. postrojenja, koja u procesu proizvodnje rabe toksične hemikalije, ne tretiraju kao hemijske ili biološke napade, to se mnogi teroristi, pa i vojske nekih zemalja, opredjeljuju na taj čin. Time se izbjegavaju sankcije određene konvencijama, politika neproliferacije OMU-a to također ne prepoznaje kao svoju nadležnost u političkom djelovanju, a u stvarnosti se izazivaju masovna stradanja ljudi te životinjskog i biljnog svijeta kao da je upotrebljeno oružje za masovno uništenje. Zbog navedenih je razloga serija simpozija pokrenula inicijativu definiranja OMU⁷ kao OMU u užem i OMU u širem smislu.

1. **OMU u užem smislu**, obuhvata nuklearno, hemijsko, biološko i toksinsko oružje, njihove agense i prekursore,
2. **OMU u širem smislu**, obuhvata sve toksične hemijske agense ako su upotrebljeni kao sredstvo napada ili su meta napada, sve mikroorganizme i njihove produkte ukoliko su sredstvo ili meta napada, i sva industrijska postrojenja koja rabe toksične hemikalije i mikroorganizme u svom procesu proizvodnje te sva skladišta i sva prevozna i transportna sredstva u koja se skladište i u kojima se prevozi, a meta su vojnim ili terorističkim djelovanjima, ili pak su sredstva za postizanje cilja.

Sadašnja politika neproliferacije OMU obuhvaća samo OMU u užem smislu, (Orehovec Z., *Klasan V*;2006; 3.), što je po našem mišljenju loše i može negativno da utiče na daljnji tok politike *neproliferacije*, kao i daljnjeg razilaženja u definiranju pojma terorizma. To bi bila dobra prilika da se makar po ovom pitanju na međunarodnom planu donese jedinstveno stajalište oko OMU.

Međutim, problem je vezan uz shvaćanje pojma te taktike, oblika i metoda terorizma. Sva dosadašnja istraživanja o terorizmu kao fenomenu kraja prošlog, a posebice početkom ovog stoljeća, pa i praksa dosadašnjih terorističkih akcija, nameću zaključak da je savremeni terorizam sve više sredstvo, oblik i metoda ratovanja. To znači da ćemo se u nastavku morati suočiti s činjenicom da će se terorizmom baviti kako dosadašnji akteri terorizma, tako i one države koje su i do sada posezale za ratom u postizanju svojih ciljeva. Razlozi su u sljedećim činjenicama:

- globalizacija je donijela niz promjena u socijalnim, psihološkim, informacijskim i informatičkim, ekonomskim i drugim društvenim sferama života,
- napredak na znanstvenom i tehničko - tehnološkom planu doveo je do toga da se sredstva za terorizam, pa i terorizam s OMU-om, mogu mnogo lakše proizvesti ili nabaviti od drugih,
- gomilanje industrija koje rabe toksične hemikalije i mikroorganizme u procesu proizvodnje stvorio je niz potencijalnih meta terorizmu i vojnim akcijama koje nakon toga mogu poslužiti i kao cilj i kao sredstvo,
- sigurnost životnog okružja, pod kojim se danas podrazumijeva fizičko okružje, voda, energenti i njihovo korištenje, kritične infrastrukture, transport i logistika, sigurnost zračnog i pomorskog sektora, hemijska, radiološka i biološka kontaminacija te eksplozivne materije. Onaj koji kontrolira životno okružje je stvarni vladar svih oblika poslovanja, a time i prosperiteta svoje nacije, njezine demokracije, kulture i stila života. Zbog navedenog se posebna pozornost posvećuje biometriji i sastavima detekcije (biološka detekcija patogenih mikroorganizama, detekcija hemijskih agensa i toksina, radiološka detekcija, detekcija eksploziva i droga te kontrola i detekcija sumnjivih osoba), problematici putovanja i turizma, zaštiti globalne logistike, zaštiti hrane i vode te zaštiti informacija, podataka i komunikacija.

Dodatna grupa problema koja opterećuje politiku neproliferacije OMU je nejedinstvo međunarodne politike prema RHB (*radiološko, hemijsko i biološko oružje*) terorizma. Razlozi leže u različitim pogledima i viđenju međunarodnog terorizma, oružja za masovno uništenje, te na različit pristup rješavanju ove problematike. Osim toga, stvaranju jedinstvene međunarodne politike u borbi protiv hemijskog i biološkog terorizma prepreku čine širi političko - ekonomski interesi, te više ili manje formalni savezi između pojedinih ključnih međunarodnih subjekata na međunarodnoj političkoj sceni. Izostanak zajedničke politike u borbi protiv RHB terorizma na međunarodnoj razini ima za posljedicu nespremnost na kreiranje zajedničkog odgovora, kako na međunarodnoj, tako i na nacionalnim razinama.

Teroristički napadi na SAD, 11. septembra 2001. samo su prividno aktualizirali stvaranje zajedničke međunarodne politike prema terorizmu s OMU-om. Rezolucijom Vijeća sigurnosti 1373 osnovan je Antiteroristički odbor i Svjetska antiteroristička koalicija, no još je prisutan nedostatak međunarodnog konsenzusa. Nejedinstvo unutar UN-a stvorilo je jaz u široj međunarodnoj zajednici, te djelimično otežalo stvaranje zajedničke međunarodne politike prema terorizmu. Nameće se zaključak da bi se međunarodna politika borbe protiv terorizma te neširenja OMU-a morala osmišljavati i ostvarivati u tijesnoj suradnji svih država - članica UN-a ali na razini svjetskih regija i država.

Kategorije oružja masovnog uništavanja

Oružje masovnog uništavanja može uključiti:

- 1. Improvizovane ili standardne nuklearne naprave**
- 2. Naprave za radiološko širenje**
- 3. Hemijske otrove**
  - 3.1. *Nervne otrove,*
  - 3.2. *Plikavce,*
  - 3.3. *Zagušljivoce,*
  - 3.4. *Krvne otrove*
- 4. Biološke otrove**
  - 4.1. *Bakterije i viruse*
    - 4.1.1. *Ebola*
    - 4.1.2. *Antraks*
    - 4.1.3. *Kuga*
- 5. Toksine**
  - 5.1. *Ricin,*
  - 5.2. *Botulinum,*
  - 5.3. *Stafilokokus enterotoksin B*

Konvencionalan je stav da je teroristima vrlo teško dobiti ili proizvesti nuklearnu napravu. Međutim, može biti relativno lako za terorističku grupu da nabavi drugi radiološki materijal za širenje nad određenim područjem, specifično sa ciljem stvaranja radiološke

kontaminacije. Radioaktivni materijal, hemijske otrove ili biološke otrove relativno je lako dobiti/proizvesti, te oni predstavljaju veću prijetnju. Relativna lakoća dostupnosti materijala i proizvodnje hemijskog i biološkog oružja u kombinaciji sa terorističkom prijetnjom ukazuje na potencijalno razoran politički, ekonomski i po život prijeteci učinak kod primjene od strane terorista, bez obzira da li je naprava aktivirana ili ne.

Proaktivna filozofija u borbi protiv oružja masovnog uništenja

Nažalost, na terorizam se gleda s posebnom pažnjom nakon katastrofalnih događaja, a zanemarujući preventivni način djelovanja na taj problem, prije nego li se desi, kao i ne dajući značaj sigurnosnim mjerama zaštite društva. Društvo, ako ne gleda na terorizam primjenom *proaktivne filozofije*, doprinijet će destabilizaciji demokratskog društva. Znači, potrebno je "*naučiti kako da se utiče da do krize ne dođe, a ne samo kako na nju odgovoriti*". Taj pristup je poznat kao »*proaktivna filozofija*«. Proaktivni menadžer treba da provodi procjene rizika i ranjivosti prije vanredne situacije, razmatra alternative i posljedice različitih akcija, te poduzima korake anticipiranja kako bi se stekla maksimalna kontrola nad vanrednim događajima, koji ako i nastupi, neće ostaviti takve posljedice, koje bi bile daleko veće da se na problem nije djelovalo proaktivno.

Kako se ova filozofija, primjera radi primjenjuje na terorističke incidente? Proaktivne mjere u terorističkim incidentima su efikasne u razoružavanju terorista, jer poduzimanjem tih akcija teroristi osjećaju da službenici i menadžeri koji rade na zaštiti objekta kontrolišu situaciju. Povećane mjere sigurnosti na nekom mjestu koje bi moglo postati meta napada smatra se proaktivnim korakom. Proaktivna filozofija uspostavlja efikasne sisteme kako bi se smanjio broj mogućnosti za različite grupe djela, kao i izgleda terorista da će njihovo djelo biti uspješno provedeno. Proaktivna filozofija i proaktivne akcije su metode koje agencije koriste kako bi uticali na razvoj događaja, a ne samo na njih odgovarali. (*Group of Authors, 1998.*) Zbog toga je zadatak na menadžmentu agancija koje se bave poslovima sigurnosti, da u svojim strategijama i planovima usvoje

proaktivnu filozofiju kao jedan od načina borbe protiv terorizma, a time i protiv širenja i upotrebe oružja za masovno uništenje. Zbog toga bi bilo potrebno, a što bi se uklapalo u proaktivno postupanje, preduzeti:

- na javnim mjestima, kao što su: sportski tereni, koncerti, škole i sl. uspostaviti, ako ne stalnu, onda povremenu detekcijsku opremu kako u smislu kontrole svakog pojedinca u masi ljudi, tako i svakog potencijalno opasnog agensa koji bi se mogao primijeniti u terorizmu,
- na javnim mjestima, kada god to mogućnosti dozvoljavaju imati adekvatnu fizičku sigurnost,
- sačiniti adekvatne planove osiguranja, evakuacije, zbrinjavanja i otklanjanja posljedica, kako na lokalnoj, tako i na državnoj razini,
- težiti kvalitetnijoj osposobljenosti, opremljenosti i obučenosti pripadnika u službama osiguranja i zaštite u javnim objektima i objektima masovnog okupljanja, ali i službenika i pripadnika obavještajno - sigurnosnih agencija, policija, krim - policija, pripadnika civilnih zaštita, vatrogasaca i drugih službi u sistemu zaštite i spašavanja.

Ovo su samo neke od mjera koje se mogu preduzeti kako bi se određena negativna aktivnost prevenirala i teroristima i drugim kriminalnih osobama dalo do znanja o spremnosti agencija za sprovođenje zakona da su spremni da se uhvate u koštac i sa najtežim izazovima, kao što je OMU. Naravno agencije svakim danom moraju da usvajaju nova znanja i ovladavaju sa najsavremenijom tehničkom opremom, mada mnoge vlade nisu spremne da ulažu značajnija sredstva u modernizaciju i tehničko opremanje.

Nekoliko prikaza do sada upotrebljenog hemijskog i biološkog oružja od strane terorista

- 1972. (biološki napad) – Američka fašistička grupa, Red izlazećeg sunca (Order of the Rising Sun), kontaminirala je vodovod Čikaga (Chicago) i Sent Luisa (St. Louis) sa 30-40 kilograma tifusa⁷.
- 1978. (biološki napad) – Tajni operativci bugarske vlade ispalili su iz kišobrana metak premazan ricinom u disidenta koji je živio u drugoj zemlji, od čega je on umro sljedećeg dana.
- 1984. (biološki napad–moguć pokušaj)-Kod zapadnonjemačke Frakcije crvene armije nađen botulinum toksin u tajnom laboratoriju u Parizu, u Francuskoj.
- 1985. (hemijski napad –moguć pokušaj) – Kod američke grupe iz Arkansoa (Arkansas) D Kavenant (The Covenant) nađeno 129 litara cijanida.
- 1986. (biološki napad) - Bagvan kult (Bhagwan Cult) otrovao bifee sa salatama u restoranima u SAD-u salmonelom. 750 se razboljelo.
- 1992. (hemijski napad –moguć pokušaj) – Njemačka policija spriječila neonacističku grupu u Njemačkoj da ispusti cijanid u sinagogu.
- 1993. (hemijski napad) – Masivna bomba upotrijebljena u garaži Svjetskog trgovinskog centra u Nju Jorku (New York City) sadržala je i cijanid.
- 1994. (hemijski napad) - Japanski kult, Aum Šinrikijo ispustio je sarin (nervni otrov) u Macumotu u Japanu, od čega je umrlo 8, a hospitalizovano 200 žrtava.
- 1995. (hemijski napad) - Japanski kult, Aum Šinrikijo ponovo je ispustio sarin (nervni otrov) ovoga puta u tokijskoj podzemnoj željeznici, te ubio 12, a pod utjecajem je bilo preko 5, 500 drugih (mnogi psihološkim).
- 1995. (hemijski napad –moguć pokušaj) - FBI je spriječio napad na Diznilend (Disneyland) gdje je trebao biti pušten sarin (nervni otrov).

---

⁷ Trovanje vodovodnih sistema popularno je u fikciji, no u stvarnosti je potrebna kombinacija enormne količine otrova i raspad procedura kontrole kvalitete opskrbe vodom kako bi tako nešto bilo zamislivo, što je malo vjerojatan scenarij.

- 1995. (hemijski napad) – Niz napada u Japanu cijanidom, fozgenom i paprenim sprejem.
- 1995. (biološki napad – moguć pokušaj) – Član Arijevske nacije uhapšen zbog naručivanja bakterije kuge u SAD-u.
- 1995. (radiološki napad - prijetnja) - Čečenska separatistička organizacija ostavila je paket od 30 funti (13. 61 kg) radioaktivnog cezijuma i eksploziva u moskovskom parku i obavijestila Rusku nezavisnu televiziju o paketu kao dokazu svoje sposobnosti da koristi ovu vrstu oružja, a da nije detonirala paket.
- 1997. (hemijski napad) – Dva zasebna napada u Japanu na pretrpane šoping centre upotrebom hlornih bombi.

Organizacija istražnog procesa

Organizacije provođenja zakona iz cijelog svijeta suočavaju se sa stalnim, uvijek mijenjajućim izazovima u borbi protiv terorizma. Kao rezultat, bili su prisiljeni preusmjeriti nedovoljne resurse i tražiti informacije o teroristima i terorističkim aktivnostima upotrebom raznih metoda koje proizilaze iz raznih izvora. Mnoge strategije koje se često koriste u borbi protiv terorizma iste su kod svih organizacija provođenja zakona. One uključuju napore kao što je formiranje združenih posebnih snaga za borbu protiv terorizma, poboljšavanje regionalnih obavještajnih centara i pružanje skupe dodatne sigurnosti vitalnim infrastrukturama i potencijalnim lokacijama „mekih meta“. Posljedično, ti napori mogu često isprazniti vrijedne resurse kao što su budžeti, oprema i osoblje. Previše su često teroristi ipak sposobni napasti ranjive mete na drugim lokacijama sa raznim stepenom uspjeha, stoga što su ti resursi smješteni na ograničenim, specifičnim lokacijama.

Međutim, u situacijama kada imamo prijetnju oružjem za masovno uništenje ili se ta prijetnja već ostvarila, imaćemo „kriznu situaciju“ koja prijeti da eskalira do nesagledivih razmjera. No, kriza može nastupiti u raznim oblicima, pa stoga ne postoji jedna općenito prihvaćena definicija krize. Većini definicija zajedničke su dvije stvari:

1. *negativan publicitet i*
2. *iznenadnost.*

Krizi su svojstveni i *vremenski tjesnac i nesigurnost*, što znači da menadžment mora brzo i u nesigurnim okolnostima donositi odluke i kontrolirati stres svih sudionika u krizi. Kriza je stanje u kome se ne može normalno djelovati. Ona ugrožava kompletan sistem zajednice kao cjeline. Iako možda na prvi pogled, kriza nije tako dramatičnih razmjera, njezin negativan uticaj može biti tako velik.

Da bi menadžeri mogli uspješno rješavati krize, moraju poznavati: *faktore krizne okoline, njihove uzroke, značajke, vrste*. Osim znanja o vođenju i komunikacijskih vještina, za uspješno savladavanje kriza menadžeri i ostali rukovodioci moraju poznavati i psihologiju i sociologiju. Posebno moraju biti vješti u rješavanju sukoba u međusobnim odnosima i poznavati načine ponašanja ljudi u krizi.⁸ Kada govorimo o krizi ili kada se ona već desi, nameće se pitanje prioriteta u takvim situacijama i prvog odgovora koji sam po sebi sadrži dva pitanja:

1. *Jesmo li pripremljeni za odgovor na datu situaciju?*
2. *Jesu li naše agencije opremljene za odgovor na tu vrstu incidenta?*

Međutim, kada su u pitanju prioriteta kada kriza nastupi osnovni zadaci, kako menadžmenta, tako i osoba koje prve dođu na mjesto incidenta su:

1. *Zaštita života i osiguranje bezbjednosti kako građana, tako i pripadnika agencija uključenih u incident,*
2. *Zaštita dokaza, imovine i vlasništva bez obzira na to kome pripada,*
3. *Zaštita osnovnih ljudskih prava.*

Mišljenje je da teroristi koji nemaju državne sponzore nemaju tehničku stručnost, opremu i materijale koji su potrebni da bi se napravilo ili koristilo nuklearno, biološko, hemijsko ili radiološko oružje kako bi se nanijeli masovni gubici i razaranja. No, ukoliko dođe do upotrebe oružja za masovno uništenje ili do ozbiljne prijetnje, onda

---

⁸ (http://www.spem-group.com/knjiva/krizno_komuniciranje_i_upravljan.htm 15. 9. 2003)

značajni materijalni i ljudski resursi moraju biti izdvojeni za suočavanje s posljedicama napada OMU na civile.

«*Grupe za prvu intervenciju*» moraju znati kako se suočiti sa hemijskim ili biološkim naoružanjem: bez obuke i opreme policija, vatrogasci i bolničari mogu zapravo samo proširiti patogene i toksine i na taj način izazvati više žrtava. Vakcine i protuotrovi moraju se učiniti dostupnim za sprečavanje epidemije bolesti ili za spašavanje života ljudi izloženih smrtonosnim agensima. Vojne organizacije i druge vladine i ne vladine organizacije, moraju se opremiti, obučiti i pripremiti za brzo djelovanje kako bi se suzbile i smanjile posljedice ovog naoružanja u velikim urbanim oblastima. Potpuno novi set strategija, protokola, doktrina i taktika se mora razviti kako bi se odgovorilo na posljedice terorističkih napada ove vrste.

Posmatrano izolirano, upravljanje posljedicama nije mali zadatak. Situaciju dodatno komplicira činjenica da se borba protiv proliferacije i upravljanje posljedicama veoma razlikuju. Borba protiv proliferacije ima za cilj odvratiti ili spriječiti djela terorizma, sa ili bez državnog pokroviteljstva, prije nego što se ona dese. Za razliku od toga, upravljanje posljedicama ima za cilj ograničiti posljedice neuspjeha politike borbe protiv proliferacije u sprječavanju terorističkog napada korištenjem OMU protiv civila.

Međutim, priprema osoblja sposobnog za upravljanje i vođenje istrage ovakvog slučaja zahtjeva napor i predanost. Predanost počinje na vrhu organizacije i demonstrirana je kroz planiranje i pripremu. No, vrijeme je jedan od najkritičnijih elemenata u ovakvim slučajevima. Kako menadžeri koriste vrijeme imaće utjecaj na ishod slučaja, a ono što pomaže kontroli vremena je ispravno planiranje. Menadžment ozbiljnog slučaja je sistem osmišljen da prikupi informacije i prenese ih menadžerima tako da ih mogu upotrijebiti u svojim odgovornostima odlučivanja. Prikladan rezime toga je popularna izreka „*Nedostatak planiranja sa tvoje strane ne predstavlja krizu na mojoj strani*“.

Dobro planiranje rezultira u dobrim planovima. Loše planiranje rezultira u lošim planovima. Previše često, menadžeri koji se pouzdaju u planove, ne uspijevaju utvrditi dubinu koraka preduzetih u razvoju plana – ili koliko su duboko elementi pregledani. Od menadžera se ne može očekivati da budu pripremljeni za *svaki* mogući događaj koji bi se *mogao* desiti, jer je to gotovo nemoguće, menadžeri mogu, međutim, identificirati elemente za koje se *može* očekivati da će biti dio slučaja. U ovakvim slučajevima pored istražitelja i menadžera, dio tima su i nadzornici, timovi i vođe tima, osoblje podrške, tužioc, timovi za dokaze, forenzički tehničari, specijalisti, vještaci, obavještajni analitičari, osoblje za vezu i arhivu, te pripadnici vojske, vatrogasci i mnogi drugi, ovisno o vrsti slučaja, odnosno sredstvu koje je predmet istrage. Koji je od tih elemenata najvažniji? Koji je najmanje važan? Da li je ispravno reći da je jedan manje važan od drugoga? Tko može reći koji će element, ako mu se ne posveti pažnja, naškoditi ishodu slučaja? Odgovor na ta pitanja je očit – niti jedan element nije važniji od drugih. U raznim trenucima prilikom slučaja neki mogu tražiti više pažnje nego drugi elementi, no to ih ne čini važnijima. Kako bismo dalje identificirali elemente ozbiljnog slučaja, važno je znati što je zločin i do kojeg je kršenja zakona došlo. Također je neophodno znati koji su dokazi potrebni za dokazivanje zločina. Odgovori na ova pitanja pomoći će u dubljem razgrađivanju elemenata slučaja.

Prvi je korak pogledati na zločin sa osnovne perspektive. O kojoj se vrsti zločina radi? Motivacija može biti terorizam ili neki drugi uzrok, no sam zločin može biti rezultat mnogih vrsta kršenja zakona. Kod razvijanja plana istrage zločina, treba započeti sa poznatim. Potrebno je definirati vrstu zločina, identificirati gdje je izvršen, izvršiti usporedbe sa sličnim zločinima, procijeniti vjerojatnost rješavanja. . . To su sve poznate dimenzije koje menadžerima pomažu razvijanje misije i pripremu plana. No, plan započinje na mjestu zločina. Ne zna se tko je počinio zločin, ali se zna gdje je počinjen i dokazi zločina su tamo. Sa mjesta zločina moguće je ustanoviti kada je zločin počinjen, moguć motiv, te „*modus operandi*“ počinioca, te možda i koliko je ljudi umiješano.

Mnogi istražitelji često pretpostavljaju da je planiran zločin teško riješiti jer izvršilac izbjegava činjenje pogrešaka, što je po našem mišljenju pogrešno. Treba tražiti pogreške, uvijek će ih biti. Tražeći pogreške treba se fokusirati na susjedstvo u kojem je izvršen zločin. Planiranje počinitelja možda je spriječilo greške prilikom činjenja, no što je sa periodom planiranja zločina? Kriminalac/terorist možda nije tako oprezan kada nadzire ili pregledava potencijalne žrtve ili lokacije. Greške se također događaju nakon zločina. Nekoliko neopreznih opaski umiješanih, nepažljive navike trošenja, ili ponovno posjećivanje mjesta zločina su potencijalno ranjive točke. Identificiranje pogrešaka zahtijeva maštu od strane istražitelja. Menadžeri žele maštovit rad i trebali bi nagraditi one koji koriste svoju maštu.

Resursi

Jedna veoma važna komponenta prilikom planiranja su resursi, bez kojih je gotovo nemoguće kvalitetno istražiti složene slučajeve. Malo se ozbiljnih slučajeva može istraživati bez dodatnih resursa. Menadžeri moraju brzo procijeniti – jesu li resursi koje imam na raspolaganju dovoljni, za postizanje rješenja na efikasan način? No, ukoliko resursi nisu dovoljni, koje resurse treba dobiti. Tko u organizaciji odobrava dodjelu dodatnih resursa? Na koliko dugo su resursi potrebni? Za koga će dodatni resursi raditi i kome podnositi izvještaje? Istražni plan mora biti organizovan u odnosu na raspoložive resurse, ne potrebne resurse. Slučaj će trpjeti ukoliko ima potreba koje nisu ispravno identificirane. Nakon identifikacije i dobavljanja resursa, te njihove primjene, plan mora predvidjeti kako će se njima upravljati i koliko dugo, jer ozbiljan slučaj uzrokuje ometanje normalnih rutina osoblja, te je često on okvir koji čini posao teškim. Menadžeri moraju planirati kako bi resursima dozvolili da se prilagode na novo okruženje. Često raspoloživi resursi nisu potpuno pripremljeni obukom ili iskustvom. Učenje na poslu ne šteti slučaju sve dok menadžment planira pružanje dovoljno nadzora procesu učenja. Novo nije loše, ali novo treba dodatan nadzor i pažnju menadžmenta.

Uloga medija i zadobijanje javne podrške

Ozbiljni slučajevi privlače interes medija, a mediji su nosilac interesa u slučaju sa posebnim potrebama. Ispunjavanje potreba medija može također doprinijeti naglašavanju pozitivnih aspekata organizacije ozbiljnog slučaja. Ignoriranje potreba medija, što je često odgovor menadžera ozbiljnih slučajeva, mogu odvratiti od potreba slučaja. Bez obzira na lokaciju, mediji će biti umiješani i svi moraju biti spremni kako bi se osiguralo postizanje pozitivnih rezultata iz odnosa sa medijima. Važno je ustanoviti procedure za odnose sa medijima i držati ih se za vrijeme slučaja. Što je prikladno za jedan slučaj ne mora biti prikladno za drugi. Ono što je prikladno svaki puta jest da razmjene moraju biti predviđene i provedene za dobrobit istrage. Veoma je važno odrediti glasnogovornika, odnosno potparola i zabraniti neovlaštenom osoblju da komentariše o slučaju, te uvijek biti spremni za pitanja medija. Jednostavan korak, kao saopćavanje informacija medijima na vrijeme, kako bi oni mogli poštovati svoje rokove, jako pomaže u razvijanju pozitivnog odnosa, jer od velikog je značaja u ovakvim i sličnim situacijama graditi dobre odnose. Međutim, ti odnosi se ne mogu postići preko noći, oni trebaju da budu stalni zadatak agencija za provedbu zakona ne samo u određenim kriznim situacijama, već i prije nego li takve situacije dođu. *„Pozitivan odnos sa medijima ne dolazi sam od sebe, već zahtijeva iskrene napore kako bi bio razvijen. Prvo menadžeri ozbiljnih slučajeva moraju medije prepoznati kao nosioce interesa. Drugo, menadžer mora biti proaktivan u procesu razvoja. Treće, menadžer mora imati dugoročnu strategiju, a ne čekati na ozbiljan slučaj kako bi je primijenio.“* (Major Case Management Participant Guide, 2002; Lesson 7) U tom pred kriznom periodu dobro bi bilo da mediji i agencije za provedbu zakona razmijene međusobno svoje potrebe i probleme koje imaju u kriznim situacijama, tako da bi se te dobre strane održale, odnosno loše otklonile na vrijeme.

Zaključak

Borba protiv proliferacije doprinosi borbi protiv terorizma na nekoliko važnih načina. Prije svega pomaže u odvratanju država da sponzoriraju terorizam. Iako lideri koji posjeduju hemijsko, biološko, pa čak i nuklearno oružje mogu naći zajednički cilj s nekom terorističkom grupom, oni očito ne žele da njihova zemlja bude povezana s nekim napadom koji bi uključivao nekonvencionalno naoružanje. Borba protiv proliferacije također smanjuje izgleda od terorističkih incidenata pomažući da se spriječi da «višak» materijala ili oružja dospije na crno tržište.

Kao jedan veoma važan faktor u istragama oružja za masovno uništenje je educiranost pripadnika agencija za provedbu zakona, naročito onih koji su po linijama rada usmjereni na ovu problematiku, međutim ne smije se zanemariti ni tehničko-tehnološka opremljenost tih agencija, koje veoma često zbog nerazumijevanja rukovodnog osoblja tih agencija, ostaju zapostavljene i neadekvatno opremljene, što ni u kom slučaju ne bi smjelo da se dešava kada su u pitanju ovakve prijetnje. U situacijama gdje je ispoljena prijetnja oružjem za masovno uništenje, mediji i agencije za provedbu zakona moraju da izgrade partnerske odnose, jer će samo obostrana saradnja doprinijeti boljem informisanju javnosti, koja bi u ovakvim situacijama trebala biti u toku potencijalnih prijetnji, kako bi pravovremeno mogli poduzeti aktivnosti na svojoj zaštiti.

Literatura

- Orehovec Z. , Klasan V. , 12. 15. 2006, Služba za odnose s javnošću i informiranje, Odjel Hrvatskih vojnih glasila, MORH, Internet.
- Wirtz J. , J; 2002; Terrorisam and Political Violence, Vol. 14. , No. 3. , PUBLISHED BY FRANK CASS, LONDON, STR. 129-140.
- Korajlić N; 2006; Kriminalistička metodika otkrivanja i dokazivanja eksplozija, Rukopis, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.
- Jonathan R. White, 2004. , Terrorism, Alexandria Press (*prijevod s engleskog*), Beograd.
- Jesika S. , 2004. , The Ultimate Terrorists, Alexandria Press, Beograd.
- www.spem-group.com/knjiga/krizno_komuniciranje_i_upravljan.htm 15. 9. 2003.
- Major Case Managment Participant Guide, 2002, Media and Gaining Public Support, Activated, USA.